

6. Щербанюк О. Конституційна ідентичність в аргументації рішень конституційних судів. *Конституційно-правові академічні студії*. 2020 № 3. С. 77-84.

7. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union - Consolidated version of the Treaty on European Union - Protocols - Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 - Tables of equivalences. Official Journal. C 326. 26/10/2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2b506-fd71826e6da6=PDF>.

МЕЛЬНИЧУК Максим,

докторант Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського, кандидат юридичних наук

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Розвиток і масштабне впровадження систем штучного інтелекту (ШІ) та алгоритмів автоматизованого прийняття рішень актуалізують фундаментальну наукову проблему – необхідність переосмислення класичних інститутів конституційного права. Традиційні каталоги прав людини, закріплені в конституціях більшості демократичних держав світу всередині ХХ століття, не повною мірою враховують виклики сучасної реальності. В умовах цифрової трансформації суспільних відносин виникає об’єктивна потреба у виокремленні нової генерації прав – так званих цифрових прав людини, а також у формуванні ефективного конституційно-правового механізму їхнього захисту від потенційних зловживань та технологічних ризиків [1, с. 88].

Ключовим елементом системи цифрових прав, який потребує посиленого конституційного захисту, є право на приватність, інформаційне самовизначення

та захист персональних даних. Системи штучного інтелекту, що функціонують на основі предиктивної аналітики та методів глибокого машинного навчання, здатні здійснювати перманентний, невидимий збір та аналіз цифрових слідів без усвідомленої згоди людини. Конституційна гарантія невтручання в особисте і сімейне життя, закріплена в статті 32 Конституції України, у сучасному контексті має трактуватися як право особи на повний контроль над своєю цифровою ідентичністю. Моделі ШІ, що використовуються для профайлінгу, оцінки платоспроможності (кредитного скорингу) або моніторингу поведінки в публічному просторі, створюють загрозу безпідставного обмеження свободи особистості та порушення її автономії [2].

Окрему конституційно-правову проблему становить забезпечення принципу недискримінації та рівності перед законом в алгоритмізованому середовищі. Наукові дослідження та європейська судова практика доводять наявність явища так званої «алгоритмічної упередженості», коли системи ШІ у процесі навчання на історичних даних переймають та мультиплікують існуючі суспільні стереотипи та упередження за ознаками раси, статі, релігійних або політичних переконань. Конституційна заборона дискримінації вимагає розробки нових правових інструментів, таких як право на людське втручання (human-in-the-loop) та право на пояснення (right to explanation). Особа повинна мати гарантоване право знати, що рішення щодо її прав, обов'язків чи законних інтересів було прийняте автоматизованою системою, а також право вимагати перегляду такого рішення уповноваженою посадовою особою [3, с. 144].

Аналіз міжнародно-правових тенденцій, зокрема положень Регламенту ЄС про штучний інтелект [4], демонструє перехід до ризико-орієнтованого підходу у сфері нормативного регулювання новітніх технологій. Законодавство виокремлює системи ШІ з неприйнятним рівнем ризику (наприклад, системи масового біометричного спостереження або державного соціального скорингу), використання яких має бути повністю заборонене на конституційному рівні,

оскільки вони нівелюють саму сутність людської гідності – першооснови будь-якої системи прав людини. Для систем високого ризику (в охороні здоров'я, правоохоронній діяльності, судовиробництві) мають бути встановлені жорсткі конституційні фільтри та обов'язкова процедура оцінки впливу на фундаментальні права.

Окрім цього, важливим аспектом є трансформація свободи вираження поглядів та доступу до інформації в епоху домінування рекомендаційних алгоритмів великих технологічних платформ. Штучний інтелект, оптимізуючи стрічки новин для максимального утримання уваги користувачів, часто створює «інформаційні бульбашки» та «ехо-камери», що сприяє радикалізації суспільних настроїв та поширенню дезінформації. Конституційні гарантії свободи слова мають бути доповнені обов'язками держав забезпечувати алгоритмічну прозорість та протидіяти маніпуляціям суспільною свідомістю, які здійснюються за допомогою генеративного ШІ (наприклад, технологій дипфейків), зберігаючи при цьому баланс між національною безпекою та свободою думок.

Резюмуючи, варто зазначити, що ефективний захист цифрових прав людини в епоху штучного інтелекту неможливий без переходу до концепції цифрового конституціоналізму. Традиційні правові механізми захисту прав людини мають бути адаптовані до архітектурних особливостей цифрового простору. Конституційні гарантії повинні забезпечувати не лише захист від державного втручання, але й створювати позитивні зобов'язання держави щодо захисту громадян від цифрових загроз, які виходять від транснаціональних технологічних корпорацій та приватних розробників інтелектуальних систем. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку цілісної вітчизняної доктрини цифрових прав людини та її гармонізацію із європейськими стандартами алгоритмічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. De Gregorio G. Digital Constitutionalism in Europe: Reframing Rights and Powers in the Algorithmic Society. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 320 p. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/digital-constitutionalism-in-europe/4D0FFCE97AFDB26C08BD8D80F74C7836>
2. Floridi L. The Green and the Blue: Naive Ideas and the Digital Revolution in the Age of AI. *Law, Innovation and Technology*. 2024. Vol. 16, No. 1. P. 1–22. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17579961.2024.2314562>
3. Zuiderveen Borgesius F. Discrimination, artificial intelligence, and algorithmic decision-making. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2018. 154 p. URL: <https://rm.coe.int/discrimination-artificial-intelligence-and-algorithmic-decision-making/1680925d73>
4. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. 2024. L 2024/1689. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>

МЕЛЬНИЧУК Ольга,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальної теорії права та держави
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Сучасний етап розвитку української державності характеризується одночасним впливом двох взаємопов'язаних процесів: євроінтеграційної трансформації національної правової системи та необхідності функціонування держави в умовах повномасштабного збройного конфлікту. За таких умов проблема гармонізації законодавства України з європейськими стандартами прав